

In memoriam prof. dr. Jan Brugman (1923-2004)

Gerard-René de Groot

Op 7 september 2004 overleed op 81-jarige leeftijd in zijn woonplaats Den Haag prof. dr. Jan Brugman. In zijn persoon verloor Nederland een voortreffelijk arabist en jurist, die tientallen jaren lang een brug heeft geslagen tussen ontwikkelingen in de Arabische wereld en West-Europa. Hij deed dat in zijn onderwijs en onderzoek, maar ook door vele opinies in dagbladen en tijdschriften. In het bijzonder verdienen zijn bijdragen in *Hollands Maandblad* vermelding. In *Hollands Maandblad* 2004-10 besteedde Rudy Kousbroek aandacht aan die bijdragen.

Jan Brugman heeft vele publicaties nagelaten op het grensgebied van recht en arabistiek. Zijn dissertatie over 'De betekenis van het Mohammedaanse recht in het hedendaagse Egypte' verscheen in 1960 bij Nijhoff, 's-Gravenhage als deel XXVIII van de *Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde*. In dit boek beschreef hij enerzijds uitvoerig de invloed van het Westerse recht op het recht in Egypte, anderzijds ook de ontwikkeling van de sharia-rechtspraak. Speciale aandacht besteedde hij aan de verhouding tussen de sharia en het Burgerlijk Wetboek van Egypte. Het boek sluit af met beschouwingen over de sharia en niet-moslims. In 1969 verscheen bij Brill een opstel over 'islamic law of inheritance' in de bundel 'Essays on Oriental laws of succession' (p. 82-91). Ook aan diverse RIMO-symposia leverde hij een bijdrage. Hieraan zal hieronder aandacht worden besteed.

De politieke ontwikkelingen in het Midden-Oosten hadden ook zijn intensieve belangstelling. Zo publiceerde hij in 1961 bij Brill 'De Islam en het Arabisch nationalisme', in 1976 bij Keesing 'Nationalisme in het Midden-Oosten'.

Zijn intensieve belangstelling voor de literatuur werd vooral gemanifesteerd door het in 1984 bij Brill verschenen werk 'An introduction to the history of modern Arabic literature in Egypt'. Heel leesbaar voor een breed publiek geschreven was zijn boek 'De zuilen van de Islam: opstellen over de Islam, de Arabieren en de Arabische literatuur', verschenen bij Meulenhoff in 1985. Een tweede gewijzigde druk verscheen in 1991. Ook bij Meulenhoff werd in 1998 een nieuwe bundel gepubliceerd met de zeker tegenwoordig zo actuele en fascinerende titel 'Het raadsel van de multicultuur: essays over islam en integratie'.

Voor onze vereniging RIMO was Brugman van essentieel belang. Zonder de ondersteuning van Brugman was deze vereniging wellicht nooit tot stand gekomen.

In 1981 legde Frans van Bakelen mij het idee voor om een vereniging op te richten die ten doel zou krijgen de bestudering van het Recht van de Islam en het Midden-Oosten. De oprichting van een dergelijke vereniging leek ons van groot belang, omdat een sterk groeiend aantal moslims naar West-Europa kwam. In West-Europa werd de maatschappij daarom in toenemende mate geconfronteerd met aspecten van islamitisch recht. Soms gebeurt dat via de verwijzigingsregels van het IPR, maar ook in het arbeidsrecht, sociaal recht en strafrecht kwamen juristen in aanraking met regels en argumenten die ontleend waren aan door de sharia beïnvloede rechtssystemen en rechtsopvattingen. Nu was het traditioneel zo, dat de kennis van de sharia in Nederland heel stevig was. Met name hier in Leiden en in Utrecht werd duidelijke aandacht besteed aan islamitisch recht ten behoeve van diegenen die als ambtenaar carrière wilden gaan maken in Nederlands Oost-Indië. Dat reservoir van kennis in Nederland over de sharia dreigde echter op te drogen door de toenemende leeftijd van degenen die de opleiding in Leiden of Utrecht hadden gevolgd en vervolgens in Nederlands-Indië in de praktijk ervaringen met de regels van de sharia hadden opgedaan. Het was ons inziens zaak om opnieuw mensen te enthousiasmeren om studie te maken van de sharia en de door de sharia beïnvloede rechtssystemen, alsmede om na te denken welke gevolgen de aanwezigheid van het grote aantal moslims in Nederland en in overige West-Europese staten zou moeten hebben voor onze rechtssystemen. Het zou daarbij nuttig zijn om de oude generatie mensen, die ervaringen in Nederlands-Indië hadden opgedaan in contact te brengen met jongeren, die kennis van de sharia en door de Islam beïnvloede rechtssystemen zouden willen opbouwen.

Het was uiteraard duidelijk, dat het noodzakelijk zou zijn om dit plan – dat uiteindelijk leidde tot de oprichting van RIMO – te bespreken met anderen, die de beoogde doelstellingen zouden kunnen aanscherpen en uitbouwen en wel bij voorkeur met een persoon, die de kwaliteiten van jurist en arabist in zich verenigde. We trokken daarom de stoute schoenen aan en maakten een afspraak met Jan Brugman. Brugman was aan het begin van ons gesprek nog op zijn bekende manier voorzichtig, maar werd steeds enthousiaster en was bereid voorzitter van de op te richten vereniging te worden. Besloten werd ook om de jaarlijkse symposia niet telkens in een andere universiteitsstad te houden, maar in Leiden als hommage aan de traditionele expertise op het gebied van het islamitisch recht hier in Leiden. De vereniging werd vervolgens opgericht door notariële akte verleden voor notaris Broekema in Groningen. Een kleine anekdote in dat verband: de voor de akte verschuldigde kosten werden aanvankelijk door Frans van Bakelen en mij privé betaald. Plotseling kwam een telefoontje van Brugman, die informeerde waar dat geld vandaan was gekomen. Toen hij hoorde dat wij dat geld hadden betaald, reageerde hij: ‘Dat is te gek; dit is een universitaire taak; ik vind wel een potje’. Kort daarop ontvingen we een giro-overmaking.

Vele RIMO-symposia zijn door Jan Brugman voorgezeten. Ook heeft hij menigmaal substantiële bijdragen aan de symposia geleverd. Op het eerste RIMO-symposium in 1983 sprak hij over Internationaal privaatrecht en de Islam in Egypte; een jaar later ging zijn bijdrage over ‘islamitisch erfrecht in drieluik’. Beide voordrachten bouw-

den voort op zijn eerdere, reeds vermelde publicaties. In 1987 sprak hij over ‘De islamitische straffen in de Libische wetgeving’. Toen eind jaren tachtig hier in Nederland de discussie over hoofddoekjes begon, besteedde Brugman op het symposium van het jaar 1990 daaraan uitvoerige aandacht. De titel van zijn voordracht was ‘De Alphense hoofddoekjesaffaire – kledingvoorschriften in de islamitische wet’. Zijn laatste voordracht op een RIMO-symposium had een breed, algemeen karakter. In 1993 sprak hij over ‘De shari’ah als rechtssysteem, enige algemene beschouwingen’.

In 1992 droeg hij de voorzitterhamers van de vereniging RIMO over aan Ruud Peters, opnieuw een persoon die zowel jurist als arabist is. Brugman was over die dubbele kwaliteit van Peters heel content. Nog menig RIMO-symposium woonde hij daarna met enthousiasme bij, tot er een moment kwam dat zijn steeds minder wordende gezondheidstoestand dat niet meer toeliet.

Met Brugman heeft RIMO niet slechts een dierbaar oud-voorzitter verloren, maar een persoon die voor de vereniging zeker in de eerste jaren van haar bestaan een ‘conditio sine qua non’ is geweest. Hij was een bruggenbouwer tussen de Arabische wereld en de Westerse wereld, tussen arabisten en juristen, tussen de opvattingen van de sharia en de grondslagen van het recht in West-Europa. Wij gedenken Brugman met respect, dankbaarheid en grote sympathie. Wij missen hem. Laten we voortgaan met onze RIMO-symposia, en wel hier in Leiden, voortaan als hommage in memoriam Jan Brugman.